

Geor

C. Goos som videnskabsmand.

Af Francis Hagerup.

Siden A. S. Ørsted har ingen retslærd havt den betydning for dansk retsvidenskab som C. Goos; og udvides synskredsen til hele Norden, er der kun ét navn, som vil kunne nævnes ved siden af hans: Bernhard Getz. Var hans skrifter affattet paa et verdenssprog, vilde de i alle lande regnes blandt de retsvidenskabelige hovedværker. Ingen nyere nordisk og faa udenlandske retslærde kan maale sig med det ovennævnte treklover i henseende til omspændende viden, dybtgaaende tænkning og selvstændig skaberevne.

Der vilde kunne være grund til at undergive betydningen af Goos's forfattervirksomhed for nordisk retsvidenskabs udvikling en lignende udtømmende granskning som den, hvortil Goos selv har bidraget for Ørsteds vedkommende. En saadan tilsigtes imidlertid ikke ved disse linier. Dels er tiden dertil ikke kommen, idet forfatteren endnu til trods for sine 80 aar staar med usvækkede aandsevner og der saaledes endnu kan ventes betydningsfulde bidrag til retsforskningen fra ham. Dels vilde en saa omfattende opgave ikke kunne løses indenfor et tidsskrifts nødvendigvis begrænsede rumforhold. Dels endelig besidder nedskriveren af nærværende linier ikke den alsidige kompetence, som en saadan opgaves løsning vilde forudsætte. Hvad der her kan tilstræbes, er alene at give et omrids af de hovedideer, hvoraf hans forfattervirksomhed er baaret.

Det ligger da nær at tage sit udgangspunkt i hans fremstilling af »Den almindelige Retslære«. Vistnok

hører dette værk, naar hensyn lages til dets udgivelsestid (1ste bind udkom 1889, andet bind 1892) til hans senere værker, og det valgte udgangspunkt for fremstillingen kunde saaledes synes ialfald at indeholde et brud paa den kronologiske orden. Men herved er at bemærke, at skriftet hviler paa forelæsninger, som forfatteren allerede i en lang aarrække havde holdt ved Kjøbenhavns universitet, hvor han i 1861 efter F. C. Bornemann overtog et professorat, under hvis lærefag bl. a. indgik ogsaa den almindelige retslære. Dette forhold er det af vigtighed at fastholde, fordi det dels forklarer, at synsmaader, som G. har udviklet i den almindelige retslære, har øvet indflydelse paa retsvidenskabelige arbejder, der er offentliggjort forud for nævnte værk, dels godtgør G.s selvstændige autoritet til teorier, som andre, uafhængig af ham, lidligere end hans skrifers udgivelsesaar, har udviklet i teorien. Under alle omstændigheder hævder »Den almindelige Retslære« en saa central plads i G.s forfattervirksomhed paa grund af emnets omfattende karakter, at hensynet hertil gjør det berettiget at tage dette til udgangspunkt i en karakteristik af denne virksomhed.

Henimod slutningen af sin livsbane udtalte Ørsted, at han, om han havde været yngre, kunde have villet give en fremstilling af retsfilosofien, som skulde erstatte de ældre naturretsdoktriner, og for hvilke han skizzerer følgende program¹⁾: »Den skulde behandle alle de vigtigste retsforhold saaledes, som de fornuftigvis bør ordnes saa vel med hensyn til at sikre alle individers frihed og personlighed som til befordring af samfundets fremskridende velbefindende, og det ikke blot sanselig taget, men og, forsaavidt det bestaar i de høiere livsgoder.«

Det er i det væsentlige et saadant program, G. har gennemført i sin almindelige retslære. Det var vistnok ikke det første forsøg, som gjordes i dansk litteratur paa en sammenfattende fremstilling af denne art. G.s forgjænger, F. C.

¹⁾ Se Af mit livs og min tids historie I p. 145 ff.

Bornemann, havde i universitetsforelæsninger, som efter hans død blev besørget udgivne af G. i forbindelse med Krieger, givet en samlet fremstilling af den almindelige retslære. Men medens denne var stærkt paavirket af den da raadende tyske spekulative filosofi (navnlig Fichte og Stahl), søger G. — ogsaa forsaavidt i overensstemmelse med den Ørstedske retning — at opbygge sit system paa et empirisk-realistisk grundlag.

G.s udgangspunkt er ogsaa forsaavidt væsensforskelligt fra Bornemanns, som denne udelukkende bedømmer retten fra samfundets, ikke fra individernes standpunkt, idet han bestemte den som »samfundets sædelighed« (i modsætning til moralen som »individernes sædelighed«), medens G. i retsideen ser den »forgrening af sædelighedsideen, som til sin gennemførelse kræver magt«, nærmere bestemt »ideen om en udvortes betrygget ordning af visse livsforhold overensstemmende med den betydning, ethvert især efter sin eiendommelighed har som bestanddel af den ydre tilstand, der er det uundværlige grundlag for fremgang mod det sædelige frihedslivs maal.« Rettens opgave bliver efter denne opfatning ikke blot at anvise samfundet midler og maal for sin ydre virksomhed, men ogsaa at betrygge individernes frihed og berettigede virksomhed for individuelle formaal.

I den foran anførte udtalelse om programmet for en »retsfilosofi« paa empirisk grundlag bemærker Ørsted, at han ikke »skulde tro, at man vilde frakjende den dette navn eller endog karakteren af videnskab, fordi den vilde lade sig noie med en tænkning, der gik ud paa de i erfaringen givne forhold og for en stor del benytte sig af det lys, erfaringen udbredte.« Deri har nu ogsaa utvivlsomt Ø. ret, at ikke anvendelsen af den empiriske metode kan berøve en filosofisk undersøgelse dens videnskabelige karakter. Nutildags vil man meget mere være tilbøielig til at mene, at først denne metode vil kunne give undersøgelsen en saadan karakter. Men spørgsmaalet er, i hvilken udstrækning retsfilosofiske resultater med krav paa videnskabelig almengyldighed

lader sig bygge paa de tilgængelige erfaringer. Et vældigt arbejde er i nyere tid gjort baade med den retshistoriske, den retssammenlignende og den etnografiske forskning for at tilveiebringe materialier til opbygning af en i sandhed empirisk retsfilosofi. Men man er endnu meget langt fra maalet; og udsigterne til nogensinde at naa det synes at være lige saa fjerne som udsigterne til at finde etiske principer med en paa empirisk grundlag hvilende almengyldighed.

Det er da heller ikke materialier af denne art, G. anvender til opbygningen af sit system. Hans bedømmelse af, hvilken retslig normering den sædelige idé kræver for de forskellige livsforhold, beror — og kan efter de givne forholds natur ikke bero — paa, hvad erfaring positivt for hvert omraede uigjendriveligt har bevist, men paa en saavidt mulig alsidig drøftelse af de s y n s p u n k t e r, som for hvert enkelt livsforhold kan komme i betragtning, og en vurdering af, hvilket synspunkt sluttelig bør gjøre udslaget. Denne vurdering maa imidlertid nødvendigvis for en væsentlig del blive subjektiv saa meget mere, som de etiske idéer, hvormed der opereres, og hvorfra der drages slutning, selv ikke er modtagelig for en objektiv, almengyldig bestemmelse. Dette træder kanske stærkest frem ved behandlingen af de statsretlige problemer, ved hvis drøftelse forfatterens almindelige politiske grundsyn nødvendigvis faar en afgjørende indflydelse. Men ogsaa ellers maa retsnormernes vurdering ved den valgte metode paavirkes af forfatterens personlige livssyn. Paa mange omraader gjør det sig derhos gjældende, at en u d t ø m m e n d e vurdering af alle de hensyn, som maa komme i betragtning ved et retsforholds normering, vanskelig kan gives i den almindelige retslære uden helt at sprænge dennes rammer, saaledes navnlig hvor spørgsmaalene tillige falder indenfor andre videnskabers omraader (f. ex. spørgsmaalet om individualisme eller socialisme som grundlag for produktionsordningen). Kan saaledes forfatterens k o n k l u s i o n e r ikke i strængeste forstand tilkjendes den videnska-

belige karakter, som betinges af objektiv almengyldighed¹⁾, besidder dog ogsaa disse et stort og blivende værd som udtryk for, hvad en høit begavet tænker mener om problemerne. Og det skal tilføies, at bærer end disse meninger nødvendigvis i en vis mon et subjektivt præg som udtryk for forfatterens personlige livsanskuelse, saa er den personlighed, som i værket træder os i møde, præget ikke blot af en sjælden evne til overalt at se paa fænomenerne med sit eget uafhængige og af alle skoleretninger upaavirkede syn, men tillige af en oplyst humanitet og et frisind, som bl. a. ytrer sig i den overbevisende maade, hvorpaa han taler den individuelle friheds, aands- og ytringsfrihedens sag.

Skriftets egentlige videnskabelige værdi maa imidlertid overhovedet ikke søges i selve resultaterne (konklusionerne), men i de fremdragne synspunkter til de retslige problemers belysning. Dette gjælder først og fremst i henseende til den kilde, hvorfra disse synspunkter maa udledes: De hentes ikke ned fra en spekulativ begrebshimmel og vindes ikke alene ved en logisk deduktion, men øses af livet selv og vindes gennem tilgodegjørelsen af en dybtskuende iagttagers erfaringer. Ad denne vei er det lykkedes forfatteren dels at uddybe ældre synspunkter, dels at angive helt nye. Uden at kunne gjøre krav paa i denne oversigt med dens nødvendige begrænsning at udtømme, hvad skriftet her byder, skal i det følgende enkelte hovedpunkter fremhæves:

Forholdet mellem ret og moral bestemmer G. derhen, at retten er den forgrening af den sædelige idé, som til sin fyldestgjørelse kun kræver tilveiebringelsen af en ydre tilstand, og som ikke alene for sit omraade gjør magtanvendelse sædelig berettiget, men hvor en saadan for den individuelle friheds skyld kræves af selve den sædelige idé. I modsætning hertil er enhver norm, hvortil efter dens eget væsen ingen magtanvendelse af nogen art er knyttet, ingen

¹⁾ Jfr. ogsaa Bentzon kontratrykte Noter til C. Goos Forelæsninger over den alm. Retslære (1897) p. 9--10.

retsnorm; og dette gjælder fremfor alt sædelighedsideens subjektive side — den, ved hvilken det væsentlig kommer an paa den sædelige norms opfyldelse i personens indre.

I selve henvisningen til magtanvendelsen som bestemmende for retsbegrebet er der tilvisse intet nyt. Men det moment, ved hvilket G. har uddybet den gamle begrebsbestemmelse, er hans henvisning til, at magtanvendelse ikke behøver at være aktuelt mulig, men at retsbegrebet ogsaa er givet, hvor en norm med nødvendighed fremkalder forestillingen om magtanvendelse som et ideelt postulat: »Det, som det kommer an paa ved en retsnorm, er ikke, at den har en effektiv haandhævelse bag sig, men det, om den efter sit indhold og beskaffenhed er egnet¹⁾ til at haandhæves med magt, hvis en saadan findes« (II p. 357). Og i overensstemmelse hermed bestemmes retsforhold som forhold, egne til retslig ordning (I p. 50). Ved denne begrebsbestemmelse lykkes det ham at bringe retten ud af dens nødvendige sammenhæng med statssamfundet, som endnu Ørsted fandt tvingende, og at aabne veien for en forstaaelse af folkerettens regler som sande retsnormer.

Af magtanvendelsens betydning for retten udleder G., at det »utilitariske princip« maa være afgjørende for dens bestemmelse, fordi menneskers magt over andre aldrig har berettigelse, støttet paa en saadan blot subjektiv bevidsthed, som er moralens grundlag. »Retten staar derfor i denne henseende uafhængig af striden om det normgivende princip i moralen. Rettens utilitariske karakter formindsker, rigtig forstaaet, ikke dens krav paa at udgjøre en forgrening af sædelighedens rige. Det formaalstjenlige middel for det sædelige maal er et sædeligt middel; og rettens maal er atter det at være middel for et høiere sædeligt frihedsliv« (I p. 82).

Deraf, at rettens ydre haandhævelse er centralpunktet for rettens eiendommelighed, udleder G., at enhver retsnorms begrebsmæssig nødvendige indhold er at være en rette-

¹⁾ Udhævet her.

snor for retshaandhævelsen — et synspunkt, som dog havde tiltrængt en nærmere belysning i dets anvendelse paa de retsnormer, der enten som de folkeretslige faktisk savner eller som de til de høieste statsmagter rettede bud endog efter forholdets egen natur maa savne en organiseret haandhævelse. Lov er fra dette synspunkt »den organiserede samfundsmagts beslutning om den rets-
snor, den vil følge ved retshaandhævelsen, eller hvad den i paakommende tilfælde vil hævde som ret« (I p. 95). Sæd-
vane er den ret, som gennem den faktiske udøvelse er kommen til udtryk som den uorganiserede samfundsmagts vilje, »der indhaves og udøves af de personer, hvis retsopfattelse, fordi de udgjør magten i samfundet, er i stand til at lægge sit tryk paa retsforholdene« (I p. 124).

I det normalt organiserede samfund findes der ingen retsnorm, som har en af den positive ret uafhængig gyldighed (I p. 133). Den positive ret i et saadant samfund er derfor med nødvendighed fuldstændig (I p. 86), om den end selv kan sanktionere anvendelse af supplerende retsnormer (p. 107—8). »Forholdets natur« kan aldrig komme i betragtning mod den i loven indeholdte retsnorm (I p. 105), og den maa ogsaa som supplerende retskilde »sættes efter den positive lovgivnings aand« (I p. 114). Herved har saaledes forfatteren meget bestemt taget afstand fra den saakaldte frie retsteori, som vistnok ikke direkte nævnes, men hvis retning han finder forkastelig. Idet han paaviser, at derved lovgivningsmagten overføres til retshaandhævelsens organer, udtaler han (I p. 110—1): »At overlade denne [magt] til myndigheder, som er organiserede med andre opgaver for øie, medfører en disharmoni mellem organ og funktion, som har alle principstridighedens ulemper. Den sammenblanding af væsentlig uensartede funktioner under ensartede former, som det indeholder, medfører fare for, at ingen af funktionerne kommer til sin fulde ret. Den legislative funktion er udsat for ikke at komme til sin ret, hverken i realiteten, fordi der ikke kan være sikkerhed for, at dette organ be-

sidder alle betingelserne herfor, eller i formen, idet normen ikke fremtræder i et almindeligt og derfor almentilgængeligt udtryk. Funktionen for retshaandhævelsen er udsat forat lide i realiteten ved, at blikket sløves for den forskjel, der er mellem det at finde retsnormer af kilder, som kun er tilgængelige for en etisk dømmen, og det at fortolke, — bevis nok herfor er det, at det selv i videnskaben ofte endnu hedder, at der ingen væsensforskjel er, — at fortolkningen derfor ikke holdes ren for elementer, hvormed den intel har at gjøre, og paa den anden side ved den lethed, hvormed der under en etisk bedømmelse glides over i vilkaarligheden. Den er fremdeles udsat for at lide derved, at der hos de lovundergivne opstaar forestillingen om en magtfuldkommenhed hos de retshaandhævende myndigheder, som svækker tilliden til, at det er forud eksisterende normer, som anvendes, og ikke arbitrære magtsprog. Statsrettens grundsetning, der kræver sondring mellem lovgivningsmagt og organerne for retshaandhævelsen, hævder saaledes fra alle sider sin sandhed ogsaa i denne eiendommelige retning.«

Med hensyn til grundlaget for retssystemet fremdrager G. i flere henseender nye og frugtbare synspunkter. Han paaviser det ufyldstgjørende i den vedtagne sondring mellem offentlig og privat ret og hævder, at den grundlæggende sondring maa gjøres »mellem de livsforhold, hvis ordning og betryggelse er selvstændigt formaal for retsordenen paa den ene side og paa den anden side de retsforhold, som betinges af eller fremkaldes ved det formaal at give hine den rettlige betryggelse« (I p. 260—61). Overensstemmende hermed lægger han til grund for sit system hovedsondringen mellem retsanordningens og retshaandhævelsens institutioner (de primære og de sekundære retsnormer). Jeg har i min »Retsencyclopedi« fremhævet, at denne sondring baade i sig selv er rationel og byder det klareste og skarpeste grundlag for en systematisk inddeling, men at dens gennemførelse støder paa den vanskelighed, at mange primære retsregler alene er udtalt som forudsætning for de

sekundære. Navnlig gjælder dette en stor del af de »normer«, hvis overholdelse sikres ved straffebud, og hvis fremstilling derfor ret naturlig sker i forbindelse med strafferettens specielle del (altsaa under et til retshaandhævelsen hørende afsnit af systemet). Ved fremstillingen af den positive ret vilde en anden fremstillingsmaade lettelig enten lede til unødige gjentagelser eller til en uheldig splittelse af sammenhørende stof. For den almindelige retslære, saaledes som G. opfatter dennes opgave, foreligger denne vanskelighed ikke paa samme maade. Der kan her ikke være tale om at fremstille nogen strafferettens specielle del som saadan. Og der bliver derved aabent rum for under »retsanordningen« at belyse ogsaa de retsforhold, som kun faar sin retsbeskyttelse ved straffebud og derfor i almindelighed behandles i strafferettens specielle del. Under kapitlet om »retten i samlivsforholdet« findes fremstillet en række hidhørende forhold (»retsforhold med hensyn til: det legemlige livs goder, personernes sjælelige liv«, handlefrihedens gode, goder, der tilflyde menneskelivet fra omverdenen, særlivets gode). Det maa ogsaa medgives, at der paa denne maade bliver anledning for forfatteren til at undergive disse retsforhold en fyldigere principiel belysning, end der lettelig bliver anledning til ud fra det snevrere strafferetslige synspunkt.

I systematisk henseende interessant er videre kapitlet »retten i de borgerlige samfundsforhold«. Forf. paapeger, at de livsfællesskab mellem mennesker, der har retslig betydning, ikke er udtømt ved familien og statssamfundet, men at der ogsaa gives samfund, som til sin existens ikke forudsætter en politisk magts organisation, men kun et vist, udover familiens kreds rækkende livsfællesskab, skabt ved den indflydelse, som omgivelserne øver paa de samlevende menneskers liv. Disse omgivelser henfører forf. til tre grupper: »de materielle naturomgivelser, det menneskelige samliv og de ideelle aandsfaktorer, i og blandt hvilke livet leves« (II p. 4).

Ogsaa i dette kapitel behandles en række retsnormer,

som ellers kun finder sin belysning i strafferetten, og som derved maa indrømmes at komme tilkort. Tildels er det de samme retsgoder, som allerede fra et individualistisk standpunkt er behandlet i kapitlet om de rene samlivsforhold, der her belyses fra deres sociale side (sociale retsforhold m. h. t. samfundsmedlemmernes liv og legeme, deres aandliv og deres handlen i omverdenen). Tildels er det retsforhold, der kun kommer i betragtning som saadanne i det borgerlige samfund. Til disse sidste regner forf. ogsaa formueretsforholdene — et væsentlig nyt og betydningsfuldt synspunkt, som forf. udnytter til forklaring af, hvorledes disse forholde ikke kan ordnes efter en eksklusivt individualistisk maalestok, men i vid udstrækning maa undergives en social bedømmelse.

Afsnittet om formueretsforholdene horer i det hele til de dele af G.s forelæsninger over den almindelige retslære, som har øvet størst indflydelse navnlig paa den danske, tildels ogsaa paa den nyere norske formueretsvidenskab. Saaledes er det utvivlsomt, at hans fremstilling af læren om retshandelen har bragt denne et godt stykke fremad. Værdifuld er her hans hævden af, at »retshandel« paa den ene side er et centralt begreb, hvis rette systematiske plads er retslærens almindelige del, men at paa den anden side retshandlernes forskellige indhold nødvendigvis maa betinge anvendelse af forskellige retslige synspunkter. Hvorvidt forf.s sondring mellem »løfter« og »paalæg« i denne henseende er helt udtømmende og navnlig den sidste kategori helt træffende betegnet, tør kanske være gjenstand for tvivl; men utvivlsomt peger sondringen i den rigtige retning. En stor forenkling af kontraktlæren har forf. opnaaet ved sin paavisning af, hvorledes en tilfredsstillende løsning af de problemer, som k o n t r a k t s afslutningen fremkalder, kun kan naaes ved at betragte kontrakten under synspunktet af to retshandler: et betinget løfte og et »paalæg« (akcepten).

Værdifuld, om end ikke egnet til den ensidige udnyttelse, som enkelte senere forfattere har gjort deraf, er og-

saa forf.s teori om hensynet til tro og loves ubrødelighed som et vigtigt princip for udformningen af reglerne for visse retshandlers forbindende kraft.

De her nævnte formueretslige synspunkter er i litteraturen udviklet af andre forfattere, hvis skrifter er offentliggjorte for G.s almindelige retslære, men at de forsaavidt har hentet impulser fra hans universitetsforelæsninger over denne disciplin, er erkjendt.

Vigtige synspunkter indeholder skriftet til belysning af retsbrudets teori og de strafferetlige problemer. For disse vil der blive redegjort nedenfor i forbindelse med omtalen af G.s strafferetslige værker.

Som et vigtigt supplement til G.s egen fremstilling af den almindelige retslære — navnlig forsaavidt den historiske udvikling angaar — maa man betragte hans i 1904—1906 offentliggjorte skrift om »A. S. Ørsteds Betydning for Moral- og Retsfilosofien samt Strafferetsvidenskaben«, udkommen som 3dje afdeling af det af G. i forbindelse med Nellenmann og H. Øllgaard udgivne værk »Anders Sandoe Ørsteds Betydning for den danske og norske Retsvidenskab«.

Det fremgaar allerede af det foregaaende, hvor nær G. i sin grundopfatning af den almindelige retslæres problemer stod Ø. Han fremhæver ogsaa selv dette samtidig med, at han betoner, at han »ikke direkte har øst af Ørsted«¹⁾, hvad en saa særpræget og selvstændig forf. som G. overhovedet ikke kan tænkes at gjøre ligeoverfor nogen anden forsker. Men det nære aandelige skægtskab mellem de to forfattere har gjort G. særlig kaldet til at belyse A. S. Ørsteds betydning paa de videnskabelige omraader, paa hvilke G.s egen forskning hovedsagelig har bevæget sig. Og han er skredet til opgavens løsning med en troskab og pjetet ligeoverfor den store mester og tillige med en grundighed, som maa vække

¹⁾ Se A. S. Ørsteds betydning for moralfilosofien etc. 1ste halvdel p. 202, not. 1.

den største beundring. Opgaven var efter arten af Ørsteds forfatterskab ingenlunde let. Dennes behandling af moral- og retsfilosofiske spørgsmaal er spredt i en række monografier fra meget forskellige tidsperioder, og paa væsentlige punkter har Ø. i tidens løb skiftet standpunkt. For strafferettens vedkommende kunde det for en overfladisk betragtning synes, som om opgaven lettedes ved den omstændighed, at Ø. i sit skrift »Om de første grundregler for straffelovgivningen« selv har efterladt en større sammenfattende fremstilling af sine strafferetslige synsmaader. Men i virkeligheden vil man ved alene at holde sig til denne fremstilling dels ikke faa en fuldstændig forestilling om Ø.s betydning for strafferetsvidenskaben, dels vilde man derved ikke faa blik for den udvikling, som ogsaa her paa flere punkter er foregaaet hos ham. G. har med stor omhu eftersporet alle de udtalelser af Ø., som kaster lys over hans standpunkter paa de her berørte omraader; og samtidig har han stillet dem i det fornødne relief ved en paavisning af deres forhold baade til datidens fremmede, navnlig tyske, litteratur og til den senere udvikling, navnlig i dansk litteratur¹⁾.

G.s store hovedværk paa strafferettens omraade er desværre for den almindelige dels vedkommende ufuldendt. I 1875 udkom 1ste del af »Den danske Strafferet« (med undertitlen »Indledning til den danske Strafferet«, omhandlende strafferettens begreb og omraade, de strafferetslige normer og de videnskabelige hjælpemidler); og denne efterfulgtes i 1878 af anden del med undertitlen »Den danske Strafferets almindelige Del«, omfattende et par kapitler af læren om forbrydelsen: Forf. har herunder tænkt sig behandlet som første kapitel forbrydelsens begreb og inddelinger, som andet kapitel

¹⁾ Jfr. min anmeldelse af skriftet i Tidsskr. f. Retsvidenskab 1911, p. 119 ff.

strafbarhedens grundbetingelser: I. den egentlige forbrydelse, II. forsøget paa forbrydelse, III. meddelagtighed i forbrydelse, som tredje kapitel straffrihedsgrundene og som fjerde kapitel straffeskyldens ophør. Den udkomne del omfatter kun første kapitel og første afsnit af andet kapitel. Senere er ingen fortsættelse kommen. Derimod udkom i aarene 1895—96 i tre statelige bind en indgaaende fremstilling af »Den danske Strafferets specielle Del«, i hvilken forf. har gennemført den samme systematiske gruppering af stoffet, som ligger til grund for fremstillingen af »rets-anordningen« i hans almindelige retslære, nemlig sondringen mellem retsforholdene i det blotte samliv, i familien og andre snevrere samfund, i det borgerlige og i det politiske samfund.

Dette værk vil, selv om det for den almindelige dels vedkommende skulde forblive en torso, staa som et *monumentum aere perennius* over forfatterens videnskabelige virksomhed. Det er sagt om det med sandhed, at det ikke er let i noget andet lands litteratur at paavise et sidestykke. Der findes jo tilvisse utalte fremstillinger af strafferetten, særlig i tysk litteratur, men navnlig for den specielle dels vedkommende neppe noget saa grundigt og udtømmende, forenende et vidtskuende blik for de principielle spørgsmaal med en saa fin og sikker sans for det praktiske livs realiteter, underbygget i lige grad med detaljerede undersøgelser af retspraxis som med teoretisk lærdom. Det er umuligt indenfor en tidsskriftsartikels ramme at gennemgaa endog blot de hovedpunkter, paa hvilke dette skrift beriger strafferechtsvidenskaben med frugtbare impulser. Jeg maa indskrænke mig til at fremhæve nogle grundlæggende synsmaader, som særlig belyser det psykologiske og etiske grundlag for G.s strafferetsopfatning, idet forøvrigt her, som oven antydet, fremstillingen i strafferettens almindelige del suppleres og delvis berigtiges ved hans senere udkomne »Almindelige Retlære«.

I psykologisk henseende gaar G. ud fra, at ethvert etisk

og retsligt ansvar er uforeneligt med den absolute (fatalistiske) determinisme, som ikke blot hævder viljens afhængighed af motiver (en afhængighed, som heller ikke G. bestrider), men som negter sjælens evne til at danne motiver, og som derfor hævder viljens utilgjængelighed for menneskelige bestræbelsers paavirkning overhovedet. Det retslige (ligesom det etiske) ansvarsprincips forudsætning er den ved empirisk iagttagelse godtgjorte kjendsgjerning, at menneskers karakter og motiver ikke er utilgjængelige for saadan paavirkning. Paa denne kjendsgjerning hviler al opdragelse, og paa den hviler ogsaa straffen, hvis betydning er, at den virker som tugt ligeoverfor forbryderens vilje, som har vist sig svag eller oprørsk, og tillige som en i gjerning udtrykt dadel ligeoverfor den forbryderske handling. I sin fremstilling af strafferetten har G. væsentlig fremhævet det første moment. Men dels vil det ikke være tilstrækkeligt til at begrunde dødsstraffens anvendelse, som G. finder berettiget, om han end ønsker den stærkt begrænset i sin anvendelse; dels fremhæver han i sin almindelige retslære, at opfattelsen af straffen som tugtemiddel, hvis den var eneraadende, vilde berettiggelse til anvendelse af straffe af ubestemt varighed, hvad han finder stridende mod individets krav paa retshaandhævelsens begrænsning. Skal dette krav ske fyldt, maa den lidelse, som tilføies forbryderen, være bestemt ved et vist forhold mellem forbrydelsen og straffen (*malum passionis ob malum actionis*). Det synspunkt, ud fra hvilket en straf, formet efter dette krav, kan finde etisk berettiggelse, kan alene være det, at personen ved forbrydelsen har paadraget sig en sædelig skyld, der sones ved den lidelse, som han underkastes, og i hvilken samfundet udtrykker sin dom om denne skylds størrelse. At personen er i besiddelse af saadanne psykiske egenskaber (i positiv og negativ henseende), at hans handling egner sig til dadel eller tugt, er det, som udtrykkes ved begrebet tilregnelighed.

Har det angivne synspunkt etisk berettiggelse? Forf. opkaster selv dette spørgsmaal; og personlig synes han ikke

at være i tvivl om dets bekræftende besvarelse. Men han medgiver, at »det kan være, at disse begreber viljesfrihed, tilregnelighed, skyld, dadel og tugt, der er væsentlige for det nedarvede strafinstitut, alle ere etiske postulater« (Alm. Retslære II p. 624). Men han hævder, at dets urigtighed ligesaa lidt kan bevises som det modsatte postulats rigtighed. Valget mellem de modstridende postulater bliver derfor ikke »et videnskabeligt valg, men et valg, der maa træffes af samfundet af etiske grunde, paa lignende maade som det af nogle hævdes, at det maa træffes af den enkelte¹⁾ som en personlighedssag af subjektive grunde« (sammesteds p. 618). For samfundet som for individet er det en livsinteresse, at de nævnte postulater lægges til grund for den straffende retshaandhævelse. Ti opgives de, maatte det strafinstitut, hvorom der kan være tale, blive formet efter samme mønster som den retshaandhævelse, hvormed samfundet beskytter sig mod afsindige, hvilket, naar det blev varigt og normalt, vilde føre til en barbarisk og despotisk retstilstand (sammesteds p. 624). Isaafald maatte nemlig enhver anden begrænsning af strafondets størrelse bortfalde end den, som følger af, at formaalet maa siges at være naaet, og at strafondet ikke længer er nødvendigt (sammesteds p. 629, jfr. G.s afhandling i Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen 1890 p. 74). En saa vidtgaende opofrelse af det enkelte individ til fordel for samfundsinteressen som den, hvortil den modsatte opfatning maa føre, finder G. at være i uforsonlig strid med grundsætninger for samfundsmagtens begrænsning, som nutiden nøjsommelig har kjæmpet sig frem til, og som det ikke er sandsynligt, at samfundet nogensinde atter vil give slip paa (Nord. Tidsskr. f. Fængselsvæsen a. s. p. 76).

Derfor er G. en afgjort modstander af den antropologiske og den italienske positive strafferetsskole, medens han i den ovenanførte afhandling i Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen i flere henseender erkjender berettigelsen af de moderne re-

¹⁾ bl. a. Kroman.

formbestræbelser, som den i 1889 stiftede internationale kriminalistiske forening har sat paa sit program, navnlig forsaavidt angaar en rationellere udformning af straffefuldbyrdelsen. Som mangeaarig chef for det danske fængselsvæsen har han haft leilighed til praktisk at virke for gennemførelsen af rigtige kriminalistiske grundsætninger paa dette omraade.

Med hensyn til G.s behandling af de grundlæggende strafferetslige begreber er der særlig grund til at minde om hans berømte teori om det objektive retsbrud. I sine hovedtræk kan denne teori, som har fundet en noget nær samstemmende tilslutning inden den nordiske retsvidenskab, gjengives saaledes: Ved bedømmelsen af, hvorvidt en person kan gjøres ansvarlig — være sig til straf eller til erstatning — for følgerne af en handling, kan der ikke alene ses hen til personens subjektive skyld og den objektive aarsagsammenhæng mellem handlingen og følgen. Selv om begge disse momenter foreligger, vil der ikke kunne blive tale om ansvar, hvis handlingen i og for sig er objektivt retmæssig, hvilket navnlig er tilfældet, ikke blot, hvis der foreligger nogen af de særlige omstændigheder, som udelukker retsstridigheden (nødværge, nødtilstand), men overalt, hvor den følge, hvorom der er tale, staar i et saa fjernt forhold til handlingen, at en almindelig omtænksom mand ikke kan forudsættes at regne med den, eller hvor den om end nærliggende, dog med føie er sat ud af betragtning, fordi der til det formaal, som forfulgtes med handlingen, knytter sig interesser, som i forhold til den indtraadte skadelige følge er af overveiende betydning.

Uafhængig af G. havde Bernhard Getz allerede i sin i 1876 offentliggjorte konkurrenceforelæsning om »Den saakaldte delagtighed« udviklet den samme tanke¹⁾. Det

¹⁾ Norsk Retstidende 1876. Afhandlingen er optaget i Getz's i 1903 udgivne »Juridiske Afhandlinger«. — Goos har forøvrigt i sit skrift »A. S. Ørstedes Betydning for Moral- og Retsfilosofien samt for Strafferetsvidenskaben« p. 109, paavist, at antydning til en beslægtet opfatning allerede findes hos Ørsted.

maa imidlertid erkjendes, at G o o s har givet teorien en fyldigere udformning og begrundelse, end der for G e t z var anledning til i den sammenhæng, hvor han først mødte dette spørgsmaal. Dernæst fortjener det ogsaa at fremhæves, at G o o s ikke som G e t z anser teorien om det objektive retsbrud i og for sig afgjørende for, hvorvidt kriminalisten iøvrigt kan operere med det rent logiske aarsagsbegreb. G o o s har fortjenesten af at have indført i nordisk strafferetsvidenskab sondringen mellem en aarsagssammenhæng, som det er naturligt at sætte ud af betragtning ved bestemmelsen af det retslige ansvar, og en aarsagssammenhæng, som er beregnelig og derfor danner det naturlige grundlag for et saadant ansvar¹⁾).

Interessant og original er G.s stilling til det meget omstridte spørgsmaal om, hvilken betydning det har for den retslige aarsagssammenhæng, at et eller flere led i kausalkjæden udgjøres af menneskelige handlinger. G. antager ikke, at denne omstændighed gjør aarsagsloven uanvendelig, men han finder det uforeneligt med en rigtig vurdering af handlefrihedens princip at drage strafferetslige konsekvenser heraf. Gaar man ud fra, at menneskelige viljesakter ikke er bestemt ved en fatalistisk nødvendighed, maa man lade det normale menneske, hvis handling er den nærmere aarsag til retsbrudet, bære ansvaret for dette. Vilde man drage ogsaa den fjernere handling ind under ansvaret, vilde dette paalægge alle en gjensidig tilsyns- og afværgelsespligt ligeoverfor hverandre, som maatte give enhver, i egen sikkerheds interesse, ret til den yderligste indblanding i alt, hvad andre foretog sig. Derved vilde al leven for sig selv, enhver

¹⁾ I tysk litteratur er den samme tanke udviklet i den bekjendte afhandling af fysiologen v. Kries i hans bekjendte, forøvrigt senere end G.s Strafferet offentliggjorte afhandling »Ueber den Begriff der objectiven Möglichkeit«. — Antydnet er tanken allerede af Ørsted, se det foran s. 16 not. anførte. — Om hele dette spørgsmaal og G.s stilling til det henvises forøvrigt til min afhandling »Aarsagssammenhæng og retsstridighed« i Tidsskr. f. Retsv. 1909, ogsaa trykt i 2den samling af mine »Mindre jur. afhandl.« p. 40 ff.

virkelig handlefrihed, være ophævet. Noget andet er det, at en anden »sekundær« lov for handlefriheden medfører, at handlinger, som i sig selv, objektivt bedømte, ikke er eller behøver at være retsstridige, dog ikke maa stilles i en retsbrudsviljes tjeneste, altsaa ikke bidrage til realisationen af en saadan vilje. Paa denne sidste grundsætning støtter G. delagtighedens strafbarhed. Han indrømmer den logiske mulighed af det standpunkt, som navnlig Getz har forfægtet i den foran citerede afhandling, at man kan bringe den som delagtighed betegnede virksomhed gennem mellemmand ind under gjerningsmandssynspunktet, saa at der ingen begrebsmæssig forskjel bliver paa forbrydelse i snevrere forstand og delagtighed (umiddelbar og middelbar gjerningsmand). Men han hævder, at denne opfatning i flere retninger vil medføre strengere betingelser for strafbarheden end foreneligt med de krav paa retslige grænser for statsmagten, som i et normalt samfund maa tilkomme personerne.

Paa straffeprocessens omraade har G. gjort en navnlig i retshistorisk henseende meget betydelig indsats med sit i 1880 offentliggjorte skrift: »Den danske Straffeprocess i Forhold til Strafferetspleiens Grundsætninger fra Christian V indtil Nutiden«. Det paavises her, hvorledes inkvisitionsprocessen i Danmark (og Norge) — i modsætning til, hvad der fandt sted i Europas øvrige lande udenfor England — først forholdsvis sent og under modstræben fra dommernes side fandt indgang i praxis efter den inkvisitoriske forundersøgelses indførelse i slutningen af det 18de aarhundrede, og hvorledes hovedforhandlingen vedblev at være akkusatorisk med en i de fleste andre lande ukjendt omsorg for tiltaltes forsvar.

For sit standpunkt til de moderne straffeprocessuelle principer har G. redegjort i en afhandling om »Nutids-

spørgsmaal i Strafferetspleien« i »Det 19de Aarhundrede« for 1876.

Saa vel paa strafferettens som paa straffeprocessens omraade har G. havt anledning til at udføre et betydningsfuldt arbeide for sine synsmaaders støbning i legislativ form. Han har saaledes havt en fremtrædende andel baade i udarbeidelsen og gennemførelsen af loven om rettens pleie af 26 marts 1909, som for straffeprocessens vedkommende gennemfører anklageprincippet i forbindelse med mundtlighed og lægdommeres deltagelse i strafferetspleien (som jury).

Han var formand i den kommission, der i 1912 har leveret udkast til en ny dansk straffelov, og tør vel forudsættes at være den, hvem baade udkastets og motivernes udarbeidelse i første række skyldes. Det er et arbeide af meget høi rang og vidner i lige grad om sin forfatters omfattende videnskabelige blik og hans betydelige evne til at finde en praktisk legislativ form for sine tanker. Udkastet betegner tillige et fuldt »moderne« standpunkt, forsaavidt som det i vid udstrækning har taget hensyn til de nyere kriminalistiske retningers synsmaader og reformkrav. Dette gjælder saaledes dets gennemgaaende stærkere betoning af brydelsens subjektive i forhold til den ydre side, dets særlige bestemmelser om vane- og erhvervsmæssig forbryderiskhed i forskjellige former, dets anvendelse af betingede straffedomme, dets anvisning af særlige pönitentiære foranstaltninger ligeoverfor unge forbrydere, dets regler om sikrende forholdsregler ligeoverfor utilregnelige eller ikke helt tilregnelige og farlige forbrydere. Men det fastholder straffens retslige karakter. Det afviser derfor sammenblandingen af straf og sikringsforanstaltninger, om det end forsaavidt bringer begge forholdsregler i sammenhæng med hinanden, som det inden visse grænser lader straf bortfalde, hvor sikringsforanstaltning anvendes. Det fastholder den opfatning, at straffen er en reaktion mod den enkelte gjer-

ning og forkaster i den personlige friheds navn de ubestemte straffedomme (saaledes som de bl. a. er ordnet af den norske straffelovs § 65, hvis bestemmelser forøvrigt omtrent ikke anvendes af retsbrugen¹⁾), hvad der tør vise dette spørgsmaals underordnede praktiske rækkevidde under vore forhold). Endelig vægrer det sig ved helt og holdent at udlevere tilregnelighedens bestemmelse til lægerne. Alt dette vil vistnok af visse nyere kriminalistiske retningers mest yderliggaaende tilhængere blive betragtet som debetposter ved udkastet. Men disse retninger kan endnu ikke gjøre krav paa helt at beherske nogen strafferetsreform, saasandt ingen saadan, hvis den skal blive til sandt gavn for land og folk, tør se bort fra den herskende retsbevidstheds krav eller betegne et voldsomt brud med alle nedarvede forestillinger.

Som det var at vente af en mand med saa universelt anlagt aandretning som G., har han med varm interesse omfattet det internationale samarbeide paa retsvidenskabens og lovgivningens omraade. Han har været en virksom deltager i de nordiske juristmøder, medredaktør af det nordiske »Tidsskrift for Retsvidenskab« siden dets grundlæggelse i 1888 og medarbejder ved den nordiske retsencyclopaedi, til hvilken han har bidraget med en fortrinlig fremstilling af de nordiske landes strafferet. Han er mangeaarigt medlem (siden 1912 æresmedlem) af folkeretsinstituttet, hvis præsident han har været; og han har givet værdifulde bidrag (navnlig meddelelser om nordisk lovgivning og retsvidenskab) til det folkeretslige tidsskrift »*Revue de droit international et de droit comparé*«. For *Marquardsen's* store retssammenlignende værk »*Handbuch des öffentlichen Rechts*« har han i forbindelse med *H. Hansen* udarbejdet fremstillingen af den danske statsret. Som Danmarks offi-

¹⁾ Det er kun anvendt en enkelt gang, se Nord. Tidsskr. f. Strafferet, II. Aargang, S. 172.

cielle delegerede har han deltaget aktivt i en række internationale fængselskongresser.

Det er en lang og rig arbejdsdag, Goos kan se tilbage paa; og den er, som allerede foran antydet, lykkeligvis ikke afsluttet. Han staar endnu med sine 80 aar midt oppe i livets gjerning. Til udtrykket for min taknemlighed for alt, hvad han har ydet, og hvad jeg personlig skylder ham, foier jeg de varmeste ønsker om en lys livsaften, rig paa frugtbart arbejde og personlig lykke.